

szüntelen azt feszegetjük, miszerint nálunk a sajtónak semmi korlátainak sem kellene lenni, mi, felfogásom szerint, csupán akkor állhatna meg, ha oly szent emberekből állana a polgári társaság, kiknél egyáltalában semmi törvényre sem volna szükség, s tekintvén ezen hangulatot, a Lajtán túl azt gondolják, hogy a magyarok törvényen kívüliséget kívánnak a sajtóra nézve.” Irányi tehát nem eltörlését kívánja mindenféle sajtótörvénynek, hanem a nyomdatermékek megfelelő törvényes ellenőrzését, ám ezen belül a gondolatközlésnek teljes szabadságát. Az időszaki sajtótól, kiváltképp a napilapoktól elválaszthatatlan nála az elvek, szempontok, pártállások, irányok, politikai arculatok egyértelmű, világos kifejtése. A Bajza szerkesztette *Ellenőrben tanulmányt* ír a *Sajtótörvényről* (1847); huszonöt pontos javaslatban foglalja össze elveit, nézeteit. Érdemes felfigyelnünk arra, hogy érvelése egyre kategorikusabbá, hangja már-már fenyegetővé válik. Ez a márciusi fiatalok tónusa, a Tizenkét Pont majdani megfogalmazójának hangja.

Nézeteinek csakhamar a gyakorlatban is érvényt szerezhetett. A bécsi kamarilla ármánykodása nyomán Kossuth kezéből kivett *Pesti Hírlap* egyik rovatát bizzák rá. A többnyire híreket, információkat közvetítő rovat Irinyi kezén átalakul. Széleskörű nyelvtudása (angol, francia, német) is segíti abban, hogy kezében e „Külföld” című rovat fontossága megnőjjön. A híreket nem csak közli, hanem kritikai megjegyzéseket fűz azokhoz, kommentál és orientál is egyben. Lényegében elsődrendű tényezője lesz a centralista eszmeáramlatok terjesztésének.

Összegzésképpen elmondhatjuk, hogy jó ötlet és bátor vállalkozás volt az Argumentum Kiadótól Irinyi József úti jegyzeteinek újbóli kiadása, mert vele és általa egy huszonéves fiatalember gondolkodását, radikális-centralista eszméit ismerhettük meg, amelyek majd az 1848-as szabadságharcban válnak komoly szellemi erővé.

KÖHEGYI MIHÁLY

A Tudományos Gyűjtemény (1817–1841) repertórium. Összeállította CSÉCS Teréz. Győr, Xántus János Múzeum, Győr-Moson-Sopron Megyei Levéltár Győri Levéltára.

A magyar folyóiratirodalom kiemelkedő lapjai nemcsak a sajtótörténet kutatóinak, hanem a korszak iránt érdeklődők szélesebb köre számára is számos érdekességet rejtenek magukban. Ezek gazdag tartalmának feltárásához és hozzáférhetővé tételéhez jó eszköznek bizonyult a lapok repertórium. Ilyenekkel inkább szakfolyóiratok szoktak rendelkezni, de éppen a *Tudományos Gyűjtemény* közelmúltban megjelent repertórium bizonyítja, hogy más típusú lapok repertoriális feltárása is számos előnnyel jár.

Különösen szerencsés gondolat volt a magyar reformkor egyik legjellegzetesebb és leg-hosszabb életű folyóiratának tartalmi átvilágítása. E lap ugyanis, ha nem is volt „az első magyar enciklopédikus folyóirat” (hiszen már a 18. század kilencvenes éveinek elején megjelent egy ilyen jellegű folyóiratunk *Mindenes Gyűjtemény* címmel), de mindenesetre a leg-hosszabb életű, gazdag tartalmú reformkori periodikánk volt.

A 25 évfolyamot megért, még a felvilágosodás jellegzetességét: az enciklopédikus jelleget magán viselő folyóirat tartalmi hasznosítását nagyon megkönnyíti ez az összeállítás. Az egyes számok időrendben közölt tartalomjegyzékei valamint a különböző mutatók (földrajzi-, személy- és tárgymutató) segítségével nemcsak általános képet nyer a használó a negyedszázadot megért folyóirat tartalmáról, hanem arról is könnyen meggyőződhet, hogy az általa keresett személyről illetve témáról található-e valami a *Tudományos Gyűjtemény* évfolyamaiban.

A tartalom sokszor sajátos elrendezése, a címadás következetlenségei és a gyakori szerzői névtelenség nem könnyítette meg az összeállítók munkáját. Ezért nem csoda, ha helyenként kisebb hibák, félreértések és hiányok is becsúsztak az egyébként gondos összeállításba. Ezek egy részéért – ha nem csak vakon következetes lenne, hanem gondolkodni is tudna – a

számítógép lehetne a felelős. Jó példát nyújtanak erre a névmutatóban Batsányi János nevé-
nél szereplő számadatok, mert a megadott há-
rom tételszám közül kettő tévesen került a köl-
tő neve mellé. A 2845. és a 3288. tételnél
ugyanis nem Batsányi *Magyar Museum* c. fo-
lyóiratáról, hanem a Nemzeti Múzeumról van
szó. De a gép nem csak a hasonló hangzású
nevek között nem tud különbséget tenni, ha-
nem akkor is csődöt mond, ha ugyanazon mű
fordul elő különböző címeken. Pl. Bessenyei
György neve mellől hiányzik a saját írásai kö-
zül – a Repertóriumban egyébként szereplő –
228. tétel, pedig e helyen Bessenyei *Beszéd az
Országának tárgyáról* című írását közölte le
Vitkovics Mihály – igaz, hogy *Hazaifüi elmél-
kedés* címmel. Bessenyeinek ugyanez a kis cike
még egyszer megjelent a *Tudományos Gyűj-
temény* 1823. évfolyamában, amit jelez is a
Mutató, de nem a Bessenyei által írt szövegek-
nél, hanem a róla szólóknál. (1339).

A nyelvezet régiessége is megnehezítette a
szerkesztői munkát. Erre példa a Tárgymutató-
ban szereplő „magyar nyelvű újság szüksé-
gességéről” című utalás az 1825. tételre. E
helyen ismét egy Bessenyei-mű közlését talál-
juk, mégpedig az először 1778-ban önállóan
megjelent *Magyarság* című röpirat szövegét.
Itt, az utolsóelőtti bekezdésben valóban emle-
get az író „újság”-indítást és azt, hogy a nem-
zet elméjét „újság”-gal tűzbe kell hozni, de e
szavak itt egyszerűen „újdonságot” jelentenek.
Az újság szónak hírlap jelentése 1778-ban még
nem volt meg.

E példák azonban nem csökkentik az össze-
állító (Csécs Teréz) és munkatársai (Heczig
Zoltán, Salakta Jenőné, és Székely Zoltán)
repertoriális munkájának jelentőségét. A *Tu-
dományos Gyűjtemény* repertóriumának hasz-
nálója pontos képet kap a nevezetes reformkori
folyóiratunk tartalmáról.

KÓKAY GYÖRGY

„Az író – vállalkozás”. Németh László.
*Életrajzi kronológia. I. 1901–1948. II. 1949–
1975.* Összeállította, az előszót és a jegyzeteket
írta LAKATOS István. Bp. 1997–1998. Argu-
mentum K. 328, 459 l.

Németh Lászlóról, a 20. századi magyar
irodalom egyik legnagyobb írójáról már sokan
és sokfélét írtak. Méltatták regény- és dráma-
írói munkásságát, legnagyobb esszéíróink kö-
zött tartják számon. Orvosként és pedagógus-
ként is sokat dolgozott – mondhatjuk, hogy az
egyik utolsó polihisztor személyisége volt a
magyar szellemi életnek. Az életműnek ilyen
feldolgozását azonban – amilyent Lakatos Ist-
ván bocsájtott közre – először veheti kezébe
olvasó és szakember egyaránt. Nagyon nagy
munkára vállalkozott az összeállító, de ez a ki-
advány óriási segítségére lesz a kutatásnak.

Két vasok kötetből áll – szerény „Életrajzi
kronológia” címet viselve –, holott az életrajzi
adatok majdhogynem napi egymásutániséga az
írói és közéleti tevékenységet is szép sorjában
felfejti. Noha műfajánál fogva tárgyilagos han-
gú a könyv, mire a végére érünk, éreztetni tud-
ja a súlyát is Németh László óriási formatumú,
rokonszenves személyiségének. Ahogy a könyv
szerkesztője az előszóban írja: „Jelen írás rend-
hagyó életrajzi kronológia: Németh László éle-
tének száraz időrendi adatain túl megkísérel-
tem egy „szellemtörténeti” kronológiát is nyúj-
tani...” Az események sorrendjének összeállít-
ásában felhasználta Lakatos István Németh Jó-
zsefnek – Németh László édesapjának – a nap-
lóját, az író kiterjedt levelezését, az életműso-
rozatot, Vekerdi László, Grezsa Ferenc, Mo-
nostori Imre műveit és Illyés Gyula naplójegy-
zeteit is. Mindezeket figyelembe véve is kitű-
nik, hogy milyen nagyszabású vállalkozás volt
ennek a kronológiának az összeállítása. Kimerít-
hetetlen kincseshányója a filológusoknak, de ezen
túlmenően, hallatlanul érdekes kordokumen-
tum is, amelyen keresztül betekintést nyerünk